

RAPPORT

Ontwikkeling Sellingerbeetse

Inventarisatie NGE

Klant: Kremer Zand B.V.

Referentie: BH5938IBRP003F01

Status: Definitief/01

Datum: 21 april 2021

HASKONINGDHV NEDERLAND B.V.

Jonkerbosplein 52
6534 AB NIJMEGEN
Industry & Buildings
Trade register number: 56515154

+31 88 348 70 00 **T**
+31 24 323 93 46 **F**
reception.nij-jo@nl.rhdhv.com **E**
royalhaskoningdhv.com **W**

Titel document: Ontwikkeling Sellingerbeetse

Ondertitel: Inventarisatie NGE Ontwikkeling Sellingerbeetse
Referentie: BH5938IBRP003F01
Status: 01/Definitief
Datum: 21 april 2021
Projectnaam:
Projectnummer: BH5938
Auteur(s): Jaap Verheul

Opgesteld door: Jaap Verheul

Gecontroleerd door: Harold van den Os

Datum: 21 april 2021

Goedgekeurd door: Jaap Verheul

Datum: 21 april 2021

Classificatie

Projectgerelateerd

Behoudens andersluidende afspraken met de Opdrachtgever, mag niets uit dit document worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt of worden gebruikt voor een ander doel dan waarvoor het document is vervaardigd. HaskoningDHV Nederland B.V. aanvaardt geen enkele verantwoordelijkheid of aansprakelijkheid voor dit document, anders dan jegens de Opdrachtgever.

Let op: dit document bevat persoonsgegevens van medewerkers van HaskoningDHV Nederland B.V. en dient voor publicatie of anderszins openbaar maken te worden geanonimiseerd.

Inhoud

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Doelstelling	1
2	Kader	2
3	Onderzoeksgebied	3
4	Beschrijving activiteiten	3
5	Geraadpleegde bronnen	4
5.1	Verantwoording bronnenmateriaal en werkwijze	4
5.2	Reeds uitgevoerde onderzoeken	4
5.3	Literatuur	6
5.4	Luchtfoto onderzoek	6
6	Resultaten inventarisatie	8
7	Samenvatting, conclusies en aanbevelingen	10

Figuren

Figuur 1:	ruimtelijke begrenzing van het voornemen op topografische ondergrond	3
Figuur 2:	Bommenkaart van de VEO	4
Figuur 3:	Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME)	5
Figuur 4:	Fotodatum 26-12-1944, bestand 16-1534_4062 (bron Kadaster WOII Luchtfoto's)	7

1 Inleiding

In opdracht van Kremer Zand B.V. (verder: Kremer) heeft HaskoningDHV Nederland B.V., onderdeel van Royal HaskoningDHV, voorliggende inventarisatie opgesteld. Het betreft, in het kader van de ontwikkeling te Sellingerbeetse, een inventarisatie inzake niet gesprongen explosieven (verder: NGE). Deze inventarisatie wordt gevraagd in het kader van de aan te vragen toestemmingen, meldingen en vergunningen voor de uitvoer van werkzaamheden in het gebied waar de ontwikkeling is voorzien.

Kremer Zand B.V. (verder: Kremer) is gespecialiseerd in het winnen en klasseren van zand en grind uit open winning. Kremer exploiteert de zandwinning "De Beetse" te Sellingerbeetse aan de Beetserswijk 10 (gemeente Westerwolde). Kremer wil de klasseerinstallatie verplaatsen naar het industrieterrein Zuid Groningen te Ter Apelkanaal. Tevens wil Kremer de huidige plas met 25 hectare uitbreiden en in samenwerking met Staatsbosbeheer 10 hectare bos aanplanten. Hiervoor zijn ook bijkomende werken nodig zoals de aanleg van een tijdelijk zanddepot, een leidingtracé en een transportweg.

1.1 Aanleiding

Om op een pragmatische wijze een indicatie te kunnen geven van het al dan niet verdacht zijn van het gebied waar de ontwikkeling is voorzien, is in overleg met Kremer besloten om een inventarisatie inzake NGE uit te voeren. Hierbij wordt door middel van een bureaustudie de benodigde informatie verzameld en beoordeeld.

Deze inventarisatie is niet gecertificeerd conform het Werkveldspecifiek certificatieschema voor het Systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven (WSCS-OCE). Gelet op de lage verwachting is de opzet van voorliggende inventarisatie toereikend; de uitkomsten kunnen worden gebruikt indien in een later stadium wordt besloten om, een vooronderzoek uit te werken of detectiewerkzaamheden uit te voeren, wanneer hier aanleiding toe is. Dit is vooraf ook kenbaar gemaakt aan het bevoegd gezag.

1.2 Doelstelling

Het doel van de inventarisatie is het vaststellen of er in de geraadpleegde bronnen indicaties zijn waaruit blijkt dat het gebied waar de ontwikkeling is voorzien tijdens de Tweede Wereldoorlog betrokken is geweest bij oorlogshandelingen waardoor er (mogelijk) NGE op of in de bodem zijn achtergebleven.

2 Kader

Voor niet-gesprongen explosieven (NGE) uit de Tweede Wereldoorlog gelden de volgende wettelijke kaders:

1.
Gemeentewet, artikel 172: de burgemeester is belast met de handhaving van de openbare orde. de burgemeester KAN voor het handhaven van de openbare orde of voor het beperken van eventueel gevaar bevelen of algemeen verbindende voorschriften opstellen voor de locatie(s) waar naar NGE wordt gezocht of waar een NGE is aangetroffen.
2.
Arbeidsomstandighedenwet, artikel 5: verplichting voor het doen van een risico-inventarisatie en -evaluatie.
3.
Arbeidsomstandighedenbesluit:
 - a. artikel 4.1.b: de zorgplicht voor de werkgever voor de gezondheid en de veiligheid van zijn werknemers.
 - b. artikel 4.10: bedrijven die werkzaamheden samenhangende met het opsporen van Conventionele Explosieven (CE) verrichten, zijn in het bezit van een "procescertificaat opsporen conventionele explosieven, afgegeven door de Minister of een certificerende instelling".
4.
Arbeidsomstandighedenregeling, artikel 4.17f: certificatie van opsporingsbedrijven conform het Werkveld specifieke certificatieschema voor het systeemcertificaat opsporing conventionele explosieven, zoals opgenomen in bijlage XII van de Arboregeling.
6.
Wet Wapens en Munitie: het is ingevolge de Wet wapens en munitie verboden wapens en munitie voorhanden te hebben, te dragen en te vervoeren. Opsporingsbedrijven die gecertificeerd zijn voor deelgebied A dienen te beschikken over een ontheffing krachtens artikel 4 van deze wet.

In het kader van aanvraag van vergunningen wordt verlangd dat er onderzoek is gedaan naar de mogelijke aanwezigheid van NGE. Tevens rust er in het kader van het voorgaand genoemd kader een verplichting op de opdrachtgever van grondroerende activiteiten zich op de hoogte te stellen van risico's op het aantreffen van NGE.

3 Onderzoeksgebied

Onderstaand is op een topografische ondergrond het gebied waar de ontwikkeling is voorzien weergegeven. Herkenbaar zijn de zandwinplas, het leidingtracé en de beoogde locatie waar de huidige klasseerinstallatie naar toe zal worden verplaatst.

Figuur 1: ruimtelijke begrenzing van het voornemen op topografische ondergrond

4 Beschrijving activiteiten

De ontwikkeling in het gebied omvat het verplaatsen van installaties die naast een zandwinplas staan naar het industrieterrein Zuid-Groningen te Ter Apelkanaal, de aanleg van een leidingtracé en transportweg tussen de zandwinning en genoemd industrieterrein en uitbreiding van de huidige zandwinplas in westelijke en zuidelijke richting, waarbij tevens aanplant van nieuw bos plaatsvindt. Voorts wordt een tijdelijk depot aangelegd om de tijd dat de installaties uit productie zijn tijdens de verhuizing, te overbruggen.

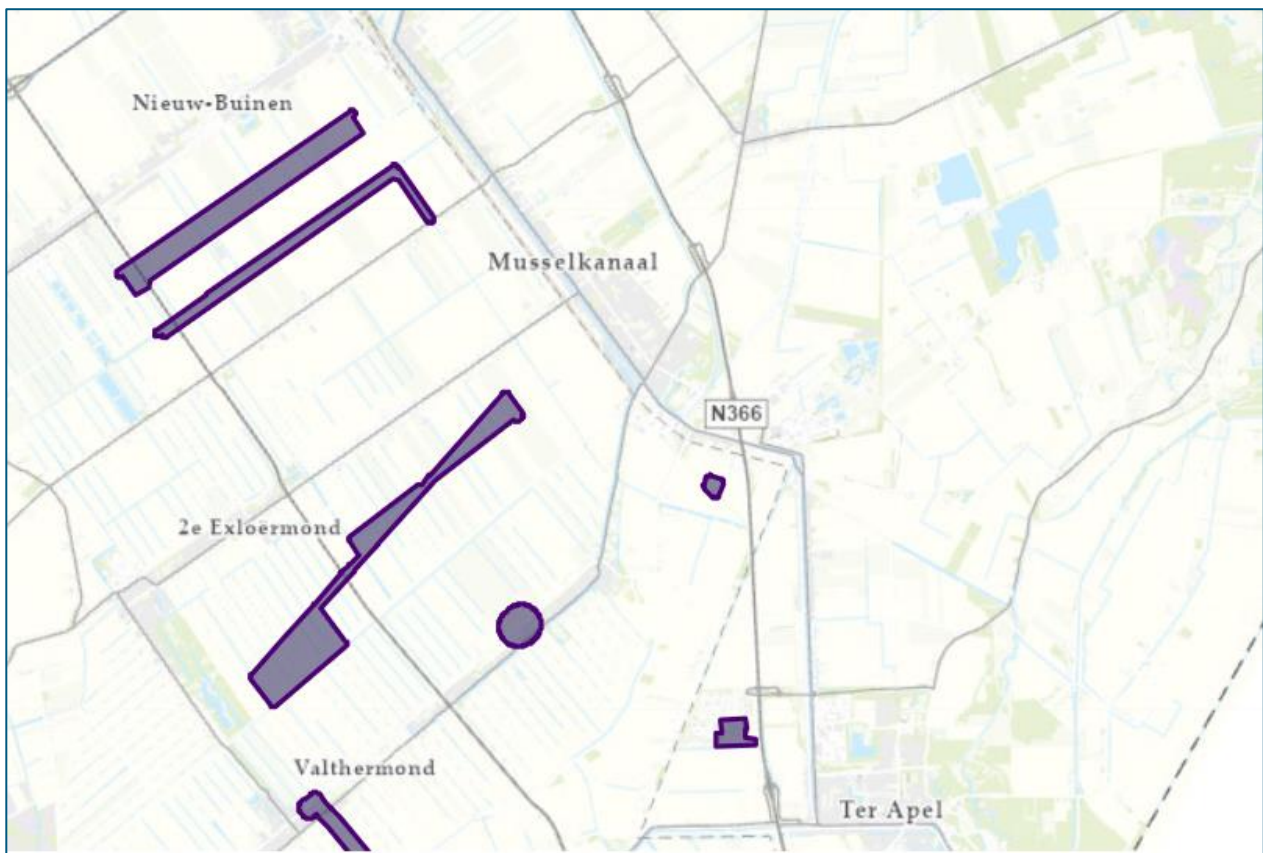
5 Geraadpleegde bronnen

5.1 Verantwoording bronnenmateriaal en werkwijze

Om een zo goed en een zo compleet mogelijke inventarisatie uit te voeren zijn er diverse bronnen geraadpleegd. Als in een bron een indicatie staat waaruit blijkt dat het onderzoeksgebied getroffen is door een oorlogshandeling, dan dient deze indicatie in een mogelijke tweede en/of meerdere bronnen te worden bevestigd. Wanneer dit niet het geval is dan moet op basis van deze enkele bron een afweging worden gemaakt welke consequentie(s) dit heeft voor het onderzoeksgebied. In dit hoofdstuk komen de geraadpleegde bronnen in het kader van de inventarisatie aan de orde. Per gevonden bron is aangegeven welke informatie is geraadpleegd, zodat de herleidbaarheid van de indicaties (en contra-indicaties) van oorlogshandelingen duidelijk zijn.

5.2 Reeds uitgevoerde onderzoeken

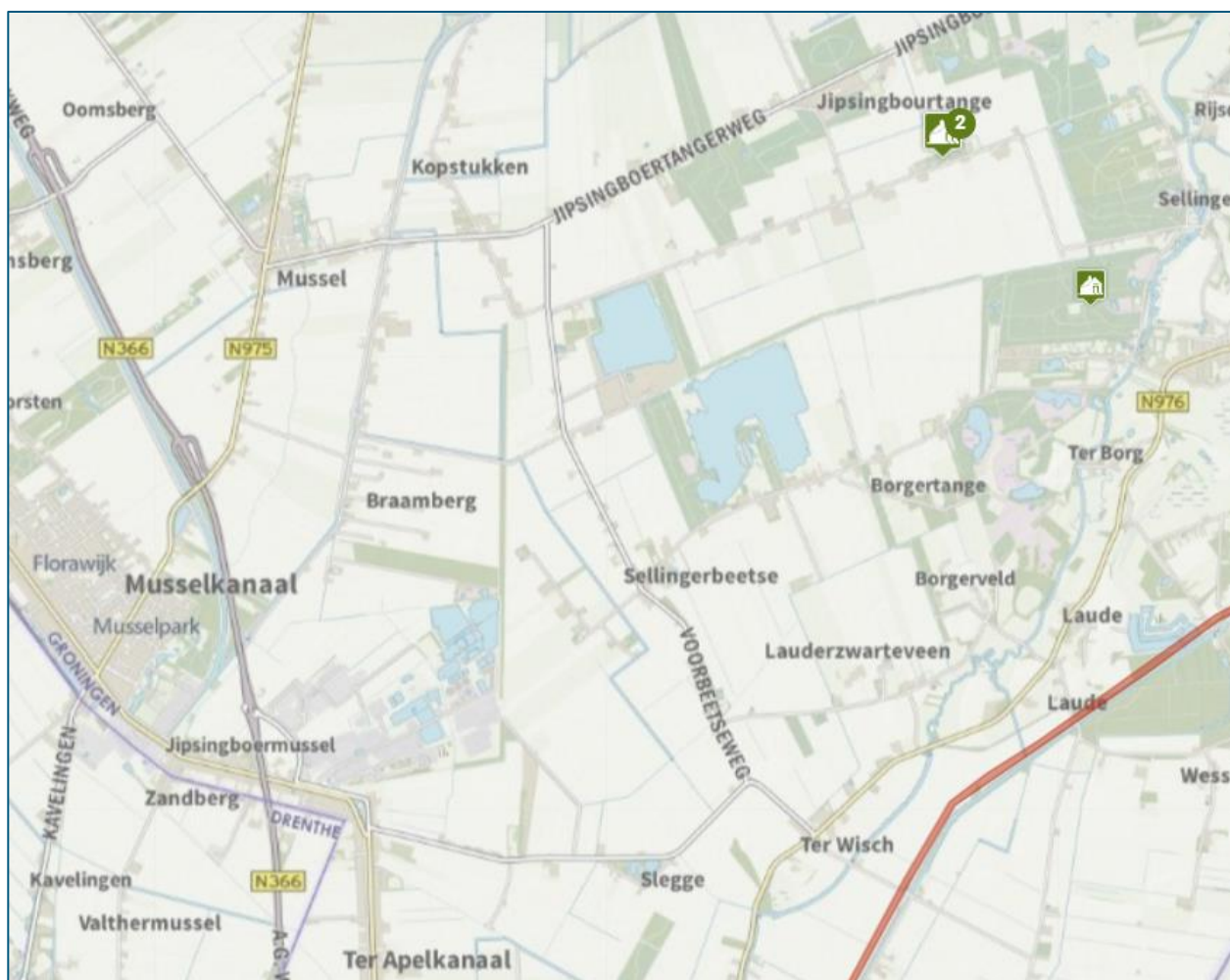
Via de site www.explosievenopsporing.nl is de zgn. “bommenkaart” geraadpleegd om na te gaan of er in de omgeving eerder vooronderzoeken zijn uitgevoerd, binnen de grenzen van het onderzoeksgebied en/of in de directe omgeving hiervan. Volgens de bommenkaart van Nederland, welke wordt beheerd door de Vereniging van Explosieven Opsporing (VEO), zijn vooronderzoeken uitgevoerd nabij het onderzoeksgebied. Het raadplegen van deze site is niet geheel sluitend. Op de kaart worden alleen de vooronderzoeken of opsporingen van de leden van de VEO weergegeven.

Figuur 2: Bommenkaart van de VEO

In figuur 2 is een fragment van de “bommenkaart” weergegeven. Hieruit blijkt dat in de directe omgeving van het gebied waar de ontwikkeling is voorzien, geen door leden van de VEO uitgevoerd opsporings- of vooronderzoek bekend is.

De Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME) geeft voor Nederland een landelijk overzicht op een kleine schaal van de (verwachte) ligging van resten van ondergronds en bovengronds militair erfgoed. Uit het raadplegen van de kaart blijkt dat ten oosten van het onderzoeksgebied twee kampen aanwezig waren voor, in en na de oorlogsjaren. Het betreft kampen Sellingerbeetse en de Slangenborg ([www. https://www.cultureelerfgoed.nl/](https://www.cultureelerfgoed.nl/)). Hieronder is een uitsnede van deze kaart weergegeven.

Figuur 3: Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME)

Er is geen aanwijzing gevonden dat in of bij de kampen NGE aanwezig kunnen zijn.

5.3 Literatuur

Voor deze inventarisatie zijn de volgende bronnen via het internet geraadpleegd:

- www.explosievenopsporing.nl
- www.IKME.nl
- www.Dotkadata.nl
- www.verliesregister.studiegroepvluchtoorlog.nl/
- <https://www.beobom.nl/achtergrond/ruimingskaart/>
- <http://www.vereniging-1epoolsepantserdivisie-nederland.nl/>
- www.Tracesofwar.com

Opgemerkt wordt dat zowel bij de Provincie Groningen als de gemeente Westerwolde geen specifieke informatie over NGE is gevonden die in het kader van deze opdracht is geraadpleegd en verwerkt.

5.4 Luchtfoto onderzoek

In het kader van deze inventarisatie is beperkt luchtfoto onderzoek uitgevoerd. Luchtfoto's die in het gebied zijn gemaakt in 1944 laten een ongeschonden beeld zien van de percelen in en rond het gebied waar de ontwikkeling is voorzien. Dit is verklaarbaar omdat er geen militair strategisch belangrijke doelen aanwezig waren zoals bruggen over rivieren, fabrieken, havens, vliegvelden en dergelijke.

Ter illustratie is een schermafdruck opgenomen van een luchtfoto in figuur 4.

Figuur 4: Fotodatum 26-12-1944, bestand 16-1534_4062 (bron Kadaster WOII Luchtfoto's)

6 Resultaten inventarisatie

In de omgeving van het gebied waar de ontwikkeling is voorzien waren voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog verdedigingslinies aanwezig. Deze O-Lijn en de Q-Lijn waren twee Nederlandse Verdedigingslinies (Weerstandslijnen) die vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog zijn aangelegd in de provincies Groningen en Drenthe. De linies liepen hoofdzakelijk via waterwegen dicht langs de Nederlands - Duitse grens en hadden niet zo zeer de taak om de Duitse troepen tegen te houden, maar meer om de opmars te vertragen dieper Nederland in.

De O-Lijn

De voorste linie die het dichtst bij de grens lag was de O-lijn en deze liep vanaf de Dollard bij Nieuwe Statenzijl in Groningen via de rivier de Westerwolde Aa tot aan Bad Nieuweschans. Vanaf hier ging de linie over in het B.L. Tijdenskanaal welke ter hoogte van Vlagtwedde overgaat in het Ruiten-Aa-kanaal. Vanaf dit punt loopt de linie helemaal door tot Ter Apel waar het zijn weg vervolgd via het Ter Apelkanaal en het Stads-Compascuumkanaal tot aan Barger-Compascuum. Vanaf dit punt loopt de linie via het Veenparkkanaal door tot Klazienaveen waar het via de Verlengde Hoogeveense Vaart en het Stieltjeskanaal uitkomt bij Coevorden. Hier begint de linie aan het laatste gedeelte wat liep via het Coevorden Vechtkanaal wat uiteindelijk uitmondt in de rivier de Overijsselse Vecht. In de O-Lijn zijn 32 kazematten gebouwd van het type S3a. Van deze kazematten zijn er met zekerheid nog 16 aanwezig waarvan het grootste gedeelte zich bevindt in de nabijheid van een brug of sluis. Het was dan ook de taak van het Nederlandse leger om deze waterwerken bij een Duitse invasie op te blazen en de vijand zo te vertragen in hun opmars. Als de Duitsers dan eenmaal door de linie heen waren gebroken kwamen ze uit op de tweede weerstandslijn, de Q-Lijn.

De Q-Lijn

De Q-Lijn liep evenwijdig aan de O-Lijn met een gemiddelde tussenliggende afstand van circa 15 kilometer. De linie begon ter hoogte van Termunten in Groningen en liep via het Termunterzijldiep en het Nieuwe Kanaal tot aan Scheemderzwaag. Vanaf daar vervolgde de linie zich in de richting van Veendam en Wildervank om vervolgens af te buigen richting Stadskanaal. Vanaf Stadskanaal stak de linie de provinciale grens over en liep in de richting van het Drentse plaatsje Borger. In de Q-Lijn zijn 31 kazematten gebouwd van het type S3a. Met zekerheid zijn er nog 10 van aanwezig, ook bevindt zich bij Wildervank nog een wegversperring van het type Aspergeversperring.

Er worden geen NGE vondsten verwacht in het plangebied die in verband gebracht kunnen worden met bovenstaande linies.

Door de dreigende ontwikkelingen in het Duitsland van de dertiger jaren van de vorige eeuw besloot de Nederlandse regering de troepen in staat van paraatheid te brengen, de zogenaamde mobilisatie. Dit kwam er o.a. op neer dat langs de gehele Oostgrens soldaten werden gestationeerd. In literatuur wordt met name de legering in grotere plaatsen genoemd zoals Stadskanaal en Ter Apelkanaal.

In het onderzoeksgebied of de directe omgeving zijn geen inslagen geregistreerd van V1 of V2 bommen. Tevens waren er geen opstellingen of bases voor de lancering van dit Duitse raketsysteem in het gebied of de omgeving aanwezig.

Het verliesregister van de studiegroep luchtoorlog maakt melding van 110 neergestorte vliegtuigen in de provincie Groningen. Opvallend zijn hierbij:

- Op 23 november 1943 stort er vlak achter de boerderij van de familie Moorlag aan de Kloosterveenweg 25 te Ter Apelkanaal een bommenwerper brandend neer;
- Op 23 augustus 1944 een noodlanding van een onbekend vliegtuig 1,5 km ten westen van Sellingen. In de gemeente Westerwolde zijn geen locaties bekend van vliegtuigwrakken.

Donderdag 12 april 1945 zijn Laude, Tweede-Exloërmond, Buinerveen, Buinen, Eerste-Exloërmond, Douwen, Musselkanaal, Sellingen, Mussel, Vlagtwedde en Onstwedde bevrijdt door de eerste Poolse pantserdivisie. De eerste Poolse pantserdivisie (Pools: Polska Dywizja of 1st Polish Armoured Division) was een geallieerde pantserdivisie tijdens de Tweede Wereldoorlog, opgericht in Schotland in februari 1942. Op het hoogtepunt telde de divisie 16.000 soldaten. Commandant van deze eerste Poolse pantsereenheid was generaal Stanislaw Maczek. Bekend is dat in en rond Buinen en Borger hevig is gevochten tussen de geallieerden en de Duitse troepen.

Het EOD-archief maakt melding van een tweetal ruimingen zonder details. Beiden zijn geregistreerd ten zuiden van Sellingerbeetse.

Er zijn na de Tweede Wereldoorlog geen ingrijpende veranderingen geweest in het gebied waar de ontwikkeling is voorzien. Op gronden die in gebruik zijn voor de landbouw zijn geen incidenten bekend met NGE als gevolg van grondbewerkingen.

7 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

In opdracht van Kremer heeft Royal HaskoningDHV een inventarisatie opgesteld. Het betreft, in het kader van de ontwikkeling te Sellingerbeetse, een inventarisatie inzake niet gesprongen explosieven (verder: NGE). Deze inventarisatie wordt gevraagd in het kader van de aan te vragen toestemmingen, meldingen en vergunningen voor de uitvoer van werkzaamheden in het gebied waar de ontwikkeling is voorzien.

Het doel van de inventarisatie is het vaststellen of er in de geraadpleegde bronnen indicaties zijn waaruit blijkt dat het gebied waar de ontwikkeling is voorzien tijdens de Tweede Wereldoorlog betrokken is geweest bij oorlogshandelingen waardoor er (mogelijk) NGE op/in de bodem zijn achtergebleven.

Naast genoemde toestemmingen, meldingen en vergunningen vloeit de aanleiding voor het uitvoeren van deze inventarisatie voort uit de Gemeentewet, Arbeidsomstandighedenwet, -besluit en regeling, en de Wet Wapens en Munitie.

Het gebied waar de ontwikkeling is voorzien bestaat uit de zandwinplas, het leidingtracé en de beoogde locatie waar de huidige klasseerinstallatie naar toe zal worden verplaatst. De ontwikkeling in het gebied omvat het verplaatsen van installaties die naast een zandwinplas staan naar het industrieterrein Zuid-Groningen te Ter Apelkanaal, de aanleg van een leidingtracé en transportweg tussen de zandwinning en genoemd industrieterrein en uitbreiding van de huidige zandwinplas in westelijke en zuidelijke richting, waarbij tevens aanplant van nieuw bos plaatsvindt. Voorts wordt een tijdelijk depot aangelegd om de tijd dat de installaties uit productie zijn tijdens de verhuizing, te overbruggen.

In het kader van deze inventarisatie zijn geraadpleegd:

- De “bommenkaart” van de Vereniging van Explosieven Opsporing (VEO);
- De Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME);
- Luchtfotoarchief (kadaster);
- Het verliesregister van de studiegroep luchtoorlog;
- De ruimingskaart (archieven EOD);
- Website van de vereniging 1ste Poolse pantserdivisie Nederland;
- De website traces of war (www.tracesofwar.nl);

Er zijn voor het gebied waar de ontwikkeling is voorzien geen aanwijzingen gevonden dat gevechtshandelingen hebben plaatsgevonden als gevolg waarvan NGE verwacht (kunnen) worden. Wel is duidelijk dat in de verdere omgeving oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden. Er zijn geen recente meldingen van de vondst van explosieven aangetroffen.

Op basis van voorgaande wordt geconcludeerd dat het risico op het aantreffen van NGE laag is.

Ondanks dat de voorliggende inventarisatie met de nodige zorg is uitgevoerd, kan niet worden uitgesloten dat een toevalsvondsten worden gedaan tijdens de werkzaamheden. Wij adviseren om in de werkplannen en bij de instructie van personeel voorafgaand aan de aanvang van werkzaamheden het risico onder de aandacht te brengen.

Aanbevolen wordt bij vondsten van objecten die op NGE lijken in de bodem deze objecten op de plaats van aantreffen ongeroerd te laten, werkzaamheden in de directe omgeving op te schorten en een telefonische melding te maken bij de politie. Het is daarbij belangrijk de plaats van de vondst af te zetten en de vondst niet onbeheerd achter te laten. Munitie kan gezien de lange tijd in de bodem onstabiel zijn en ontploffen en/ of ontbranden. Houd om die reden voldoende afstand tot deskundigen ter plaatse zijn.